

Edita GRUODYTĖ

Apykaitinės migracijos apibrėžimo ir turinio problemos šių dienų globalizacijos kontekste

Šiandieninė migracija yra sudėtingas ir kompleksiškas reiškinys, kuriam politikai tiek nacionaliniu, tiek tarptautiniu lygmeniu priversti skirti vis didesnę dėmesį, ieškant kuo veiksmingesnių, subalansuotų ir pagrįstų šio reiškinio kontrolės mechanizmų. Statistikos duomenimis, pasaulyje 2006 m., palyginti su 2005 m., 5 proc. pagausėjo (iš viso 4 mln.) pastovių migrantų dalis, tačiau galima pasidžiaugti, kad augimas mažesnis, palyginti su ankstesniais metais. Didžiausi migrantų srautai buvo į Portugaliją, Švediją, Airiją ir Daniją, šiek tiek mažesni į JAV, Korėją ir Ispaniją, o migrantų sumažėjimas pastebėtas į Austriją ir Vokietiją. Atitinkamai 2006 m. daugiau kaip 2,6 mln. laikinųjų darbo migrantų atvyko į OECD¹ šalis, tačiau pastarųjų srautai didėja lėčiau nei nuolatinių migrantų. Per penkerius metus (2000–2005) 50 proc. išaugo tarptautiniai studentų mainai, ir tai galėtų būti laikoma kvalifikuotos darbo jėgos persiskirstymu.² Tyrimų duomenimis, pagrindinę dalį migrantų sudaro išsilavinę (turintys vidurinę arba aukštąjį išsilavinimą) asmenys (pavyzdžiui, 67 proc. tokių asmenų nustatyti tarp migravusių į JAV, 88 proc. į OECD šalis).³

Visuotinai pripažįstama, kad migracija yra kontroversiškas reiškinys, galintis suteikti valstybėms tiek naudos, tiek žalos, atitinkamai tiek tarptautiniu, tiek nacionaliniu lygmeniu vykdoma politika siekiama užtikrinti kuo didesnę naudą mažinant nuostolius. *Daugelis besivystančių šalių kenčia dėl to, kad iš jų išvyksta labai daug tam tikrų grupių migrantų, paprastai turinčių vidutinę arba aukštą kvalifikaciją, <...>, o tai gali neigiamai paveikti šalies gebėjimus suteikti būtinas paslaugas savo piliečiams.*⁴ Išsivysčiusiose šalyse vidurinė klasė (aukščiausio lygio specialistai, gydytojai, mokslininkai, vadybininkai) sudaro 50–60 proc. gyventojų, o Lietuvoje – vos 10–20 proc., t. y. 2–3 kartus mažiau⁵. Lietuva pagal įvairius mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros rodiklius bei žmogiškojo kapitalo išteklius (toliau – MTEP) atsilieka nuo ES vidurkio. 2006 m. MTEP išlaidos vidutiniškai sudarė 1,84 proc. nuo BVP, Lietuvoje – 0,8 proc., t. y. per du kartus mažiau. Privataus verslo investicijos į šį sektorių Lietuvoje 2006 m. siekė tik 0,22 proc., o ES vidurkis – 1,17 proc., t. y. didesnės daugiau nei 5 kartus. Lietuvoje MTEP sektoriui 2006 m. 1 000 darbuotojų teko 10,3 MTEP darbuoto-

jo, o įvairiose ES valstybėse jis didesnis nuo kelių iki keliasdešimt kartų (Suomijoje – 39,6, Čekijoje – 24,2, Vokietijoje – 268,1).⁶ Mūsų šalyje šiai problemai skiriamas nepakankamas dėmesys, tarkime, Švietimo ir mokslo ministerijos atstovė ryšiams su visuomene Aušra Veličkaitė patvirtino (2009 m.), kad ministerijoje nėra atliekami ar organizuojami jokie tyrimai, kurie analizuotų tiek išvykstančių asmenų kontingentą, tiek ir jų emigracijos priežastis bei tikslus skaičius. Be to, pabrėžta, kad rūpintis protų nutekėjimo⁷ problemomis nėra ministerijos kompetencija, nes *tai yra darbo vietų klausimas, kuris labiau priklauso nuo ekonomikos*.⁸

Lietuvoje 2009 m. įgyvendinant projektą „Protų susigrąžinimo programos parengimas ir įgyvendinimas“ buvo nustatytos trys pagrindinės priežastys, lemiančios tyrėjų apsisprendimą išvykti iš šalies: mokslinio tobulėjimo siekis, nepasitenkinimas esama Lietuvoje padėtimi mokslo ir studijų srityje bei ekonominiai motyvai⁹. Tad mokslininkams svarbiausi tikslai susiję su savirealizacija, galėjimu kelti kvalifikaciją, atlikti inovacinius tyrimus ir tik trečioje vietoje lieka darbo užmokesčio problemos.

Tarp protų nutekėjimą skatinančių priežasčių įvardijami dideli gyvenimo ir atlyginimų skirtumai teritoriškai artimose valstybėse¹⁰, aukštojo mokslo ir tyrimų institucijų hierarchinis uždaramas, nepatraukli atlyginimų struktūra, menkos karjeros galimybės¹¹, nelankstus darbo santykių reguliavimas¹². Penkioliktoji Lietuvos Vyriausybė didžiulį gyventojų emigracijos ir protų nutekėjimo mastą įvardija kaip vieną iš visuomenę slegiančių neišspręstų problemų bei socialinių negerovių, kurios reikalaus Vyriausybės efektyvios veiklos tiek artimiausiu, tiek ir vidutinės trukmės laikotarpiu.¹³ Protų nutekėjimą kartu su visais kitais šalies negatyviais demografiniais pokyčiais 2009 m. Vyriausybė įvardijo kaip vieną iš grėsmių nacionaliniam saugumui.¹⁴

Protų nutekėjimo iš Lietuvos problemos profesiniu aspektu mažai nagrinėtos, tačiau mokslinėje literatūroje išskirtos trys profesinės grupės, „jautriausios“ protų nutekėjimo iš Lietuvos reiškiniai – mokslininkai ir tyrėjai (studentai), informacinių technologijų bei sveikatos priežiūros specialistai.¹⁵

Vienu iš šiuolaikinių migracijos politikos instrumentų, teikiančių tiek kilmės, tiek tikslo valstybėms teigiamus pokyčius, pripažįstama apykaitinė migracija, kuria būtų galima išspręsti su protų nutekėjimu (pradimu) siejamas problemas. *Apykaitinė migracija vis dažniau pripažįstama kaip viena pagrindinių migracijos formų, dėl kurios, jei ji būtų gerai valdoma, būtų lengviau suderinti tarptautinę darbo jėgos pasiūlą bei paklausą ir tokiu būdu prisidėti prie veiksmingesnio esamų išteklių paskirstymo bei ekonomikos augimo*¹⁶. Mokslinėje literatūroje pripažįstama, kad apykaitinės migracijos atveju laimi visos trys šalys: migrantus priimančios šalys, užpildydamos darbo rinkos trūkumus, šalys, iš kurių išvykstama – gaudamos migrantų pervedamus pinigus, o šie skatina valstybių vystymąsi, patys migrantai – gaudami darbą ir spręsdami, kur ir kaip panaudoti uždirbtus pinigus.¹⁷ *Tačiau apykaitinė migracija yra susijusi ir su tam tikromis problemomis, būtent, jeigu migracija, turėjusi būti apykaitė, nėra tinkamai organizuojama ir valdoma, ji gali lengvai tapti nuolatine, todėl bus neįgyvendintas ja siekiamas tikslas*.¹⁸

Pagrindinis straipsnio tikslas – atskleisti apykaitinės migracijos sampratą, jos rūšis, privalumus bei trūkumus ir panagrinėti, ar iš tiesų šis instrumentas pajėgus atnešti esminių pokyčių, susijusių su migracijos srautais. Daroma hipotezė, kad apykaitinė migracija kaip pavienis instrumentas nėra pajėgi įvesti esminių pokyčių, tačiau taikant kompleksiskai kartu su kitomis priemonėmis neabejotinai atneštų naudos tiek kilmės, tiek priimančioms valstybėms. Straipsnio tikslas įgyvendinamas taikant lyginamąjį,

mokslinės analizės, istorinį, sisteminį ir kitus mokslinius metodus, analizuojant tiek JT, tiek ES atitinkamus teisės aktus, tiek ir mokslinę literatūrą.

Apykaitinės migracijos samprata ir rūšys

Istoriškai apykaitinė migracija žinoma gana seniai kaip nereguliuojami pastovūs asmenų srautai tarp kaimo ir miesto ar tarp atskirų valstybių, siekiant išmaitinti šeimą¹⁹. Jungtinių Tautų lygmeniu apie „protų cirkuliaciją“ vietoj iki tol buvusio „protų nutekėjimo“ prabilta 1990 m.²⁰ Šiandieninei apykaitinei migracijai būdinga tai, kad migrantai yra labiau linkę judėti ir paprastai geresnių sąlygų tikslais kerta net kelių ar keliolikos valstybių sienas, be to, globalizacijos sąlygomis pastebimas akivaizdus mobilumo išaugimas. Moksliskai įrodyta, kad kuo daugiau asmuo judėjo, tuo jo mobilumas dar didesnis, nes su kiekvienu išvykimu asmuo įgyja patirties, užmezga socialinius ryšius ir pamato naujai atsiveriančias galimybes, atitinkamai mažėja rizika ir didėja patrauklumas. Apykaitinę migraciją tarptautinė migracijos organizacija apibrėžia kaip *žmonių judėjimą tarp valstybių, įskaitant laikiną ar ilgalaikį judėjimą, kuris gali būti naudingas visiems suinteresuotiems asmenims, jei vyksta savanoriškai ir yra susijęs su kilmės ar tikslo šalies darbo poreikiais*.²¹ Migracijos politikos instituto tyrėjai apykaitinę migraciją įvardija kaip ilgalaikį, besitęsiantį ir nestabilų žmonių judėjimą tarp valstybių modelį, kuris užima tai, kas vis labiau pripažįstama ekonomine erdve. Taip pat pabrėžiamas vis didesnis teigiamas jos poveikis visoms suinteresuotoms šalims.²² Jungtinių Tautų Komisija tarptautiniais migracijos klausimais apykaitinę migraciją apibrėžia kaip programas, skirtas laikinajai darbo migracijai ir suteikiančias asmenims iš kilmės šalies teisę fiksuotą lai-

ką dirbti priimančioje šalyje pagal suderintas sąlygas²³. ES komisija pateikia tokį apykaitinės migracijos apibrėžimą – *tai migracijos, valdomos taip, kad būtų galimas tam tikro lygio legalus judumas abiem kryptimis tarp dviejų šalių, rūšis*²⁴.

Visi pateikti apibrėžimai yra skirtingi, pabrėžiantys nevienodus apykaitinės migracijos aspektus, kartu gana paviršutiniškai atskleidžiantys šio reiškinių turinį. Pirmieji trys apibrėžimai pabrėžia ekonominę šio reiškinių pusę, o ES Komisijos pateiktame apibrėžime akcentuojamas tik formalus teisėtumo (legalumo) aspektas. Tačiau visi apibrėžimai palieka nuošalyje gana svarbius socialinius veiksnius, tokius kaip socialinės garantijos darbuotojams ir jų atitiktis nuolatiniams gyventojams taikomų kriterijų, teisė kartu atvykti šeimos nariams ir dalinės integracijos galimybė (pavyzdžiui, vaikams pradėti mokytis ar tęsti mokslus) bei kt.

Tiek tarptautinė migracijos organizacija, tiek JT komisija, atskleisdamos apykaitinės migracijos turinį, taiko laikino ir ilgalaikio judėjimo sąvokas, tačiau neatskleidžiant pastarųjų turinio, be to, antruoju atveju apykaitinė migracija tarsi supriešinama su laikinąja migracija, o tai leistų daryti išvadą, kad ji nepatenka į apykaitinės migracijos terminą. (Vėliau pamatysime, kad kai kurie mokslininkai laikinąją migraciją priskiria prie apykaitinės migracijos rūšių.) Nė viename iš pateiktų apibrėžimų nėra jokių aiškesnių nuorodų ar gairių, leidžiančių atriboti apykaitinę migraciją nuo visų kitų migracijos rūšių. Natūraliai kyla klausimas, kokios trūkumės išvykimas į kitą valstybę priskirtinas prie apykaitinės migracijos, o kada jau tai reikėtų laikyti asmens emigracija?

Tačiau pateiktų apibrėžimų visuma leidžia daryti išvadą, kad apykaitinė migracija susijusi su ne mažiau kaip dviem valstybėmis (tai būdinga visais migracijos atvejais) ir kad vyksta pastovi apykaita (tam tikri ciklai) tarp kilmės šalies ir priimančios šalies

(skiriamasis bruožas, atribojantis nuo kitų migracijos rūšių).

Siekiant nuodugniau atskleisti apykaitinės migracijos sampratą ir turinį, tikslinga nagrinėti šio termino atsiradimą ir raidą tarptautiniuose teisės aktuose, aptarti įvairių mokslininkų nuomones ir požiūrį šiuo klausimu.

Tarptautiniu lygmeniu apykaitinės migracijos koncepcija išplėtojama 2005 m. JT Komisijos tarptautiniais migracijos klausimais parengtoje ataskaitoje²⁵. Čia pateikiama išvada, kad pasenusi nuolatinio migrantų įsikūrimo paradigma progresyviai užleidžia vietą laikinajai bei apykaitinei migracijai, ir nurodomas aukščiau aptartas migracijos apibrėžimas. Šiame dokumente pasigendama aiškesnių ir konkretesnių veiklos šia linkme gairių, nes apsiribojama bendro pobūdžio rekomendacija – valstybėms ir tarptautinėms organizacijoms siūloma kurti programas ir priemones, kurios maksimalizuotų grįžtančiųjų poveikį vystymuisi bei apykaitinę migraciją²⁶, tačiau nepateikiama jokių indikacijų, kaip ir kokiais priemonėmis tai reikėtų įgyvendinti, kokioms kategorijoms asmenų jos turėtų būti skiriamos.

Tolesnė apykaitinės migracijos koncepcija plėtojama jau detalizuojant šiek tiek konkretesnius veiksmus ir įvardijant su šia migracijos rūšimi susijusias teorines bei praktines problemas 2006 m. vykusiame pasauliniame forume migracijos ir vystymosi klausimais, nurodant, kad „*apykaitinė migracija laikytina kaip abipusiai naudingas susitarimas tarp kilmės ir paskirties valstybių. Tačiau reikia daugiau informacijos apie esamų schemų efektyvumą, siekiant jas optimizuoti, ir turėtų būti detalizuotas sąvokos apibrėžimas, siekiant palengvinti tolesnį vystymąsi ateityje. Reikėtų diegti bandomuosius projektus, atlikti tinkamą stebėjimą, siekiant įvertinti jų veiksmingumą ir tinkamumą.*“²⁷ Akivaizdu, kad siūlomi veiksmai paviršutiniški ir gana kontroversiški, nes siūloma diegti praktikoje tai, kas dar nėra aiškiai nustatyta ir apibrėžta.

ES lygmeniu apykaitinei migracijai dėmesys skiriamas jau nuo 2005 m.,²⁸ kai apykaitinė migracija, protų apytaka ir laikinoji migracija įvardijamos kaip priemonės, leisiančios pagerinti migracijos poveikį vystymuisi. Tačiau komunikate nepateikiami jokie minėtų sąvokų apibrėžimai ar detalesnis jų turinys. 2005 m. pabaigoje Europos Bendrijų Komisijos pateiktame teisėtos migracijos politikos plane²⁹ aptariamos konkretesnės priemonės, skirtos apykaitinei ir grįžtamajai migracijai paremti (pavyzdžiui, 2007 m. vienas iš uždavinių – įvertinti stebėjimo sistemos tinkamumą užfiksuoti, siekiant nustatyti kvalifikuotų migrantų migraciją iš besivystančių šalių į ES, kad būtų galima užfiksuoti žymius proto nutekėjimo atvejus), bei prielaidose pateikiamos konkrečios priemonės ir veiksmai 2006–2009 m. užsibrėžtiems tikslams įgyvendinti (atitinkamai 2006–2007 m. apsiribojama pradinės informacijos ir esamos situacijos geresniam įvertinimui skirtų duomenų surinkimu, 2008 m. planuojama steigti kai kuriuos pirminius konkretesnius instrumentus, stebėti jų poveikį, o 2009 m. gryninti priemones ir veiksmus, atsižvelgiant į ankstesniais metais gautus rezultatus).

2006 m. pabaigoje ES Taryba greta kitų klausimų, svarstydamą visapusišką Europos migracijos politiką³⁰, pabrėžia būdų ir priemonių panaudojimo svarbą, siekiant skatinti apykaitinę ir laikinąją migraciją tarp ES bei trečiųjų valstybių ir kviečia Komisiją iki 2007 m. birželio pateikti detalius siūlymus, kaip tai geriau organizuoti. Atitinkamai ES Komisija 2007 m. komunikate³¹ detalizuoja esmines su apykaitine migracija ir jos reglamentavimu susijusias problemas bei esminius sprendimus klausimus. Šiame dokumente pateikiamas ir aukščiau aptartas apykaitinės migracijos apibrėžimas bei du esminiai su apykaitine migracija susiję aspektai: apykaitinės migracijos rūšys bei valstybių iniciatyvos svarba³². Komunikate detalizuojamos dvi galimos apykaitinės migracijos rūšys:

1. ES iškūrusiems trečiųjų šalių piliečiams suteikimas galimybių vykdyti įvairias veiklas savo kilmės šalyje, kartu užtikrinant galimybę neprarasti nuolatinės gyvenamosios vietos vienoje iš ES valstybių.

2. Antroji rūšis susijusi su asmenų iš trečiųjų šalių laikinu atvykimu į ES valstybes dirbti, studijuoti ar dalyvauti mokymuose.

Tik antroji apykaitinės migracijos rūšis aptariama konkrečiau, įvardijant atskiras migrantų kategorijas, kurioms tai galėtų būti pritaikyta (išvykimas į sezoninius darbus, studijuoti ir tobulintis, įsidarbinti ES baigus mokslus prieš grįžtant į savo šalį, mokslininkų, norinčių įgyvendinti projektą ES, migracija, asmenų, norinčių teikti neatlygintinas savanoriškas paslaugas, migracija, asmenų, norinčių dalyvauti tarpkultūrinuose mainuose, išvykimas)³³. Dokumente pabrėžiama išnagrinėtų valstybių iniciatyvos svarba apykaitinės migracijos plėtotei, tačiau kartu pasigendama tam tikro konkretumo ir aiškumo bei įpareigojimo valstybėms, mat nurodoma, „kad Komisija ketina pradėti diskusijas, visų pirma su valstybėmis narėmis dėl priemonių, kurių reikia norint užtikrinti veiksmingą migrantų apykaitinį judėjimą“³⁴. Komunikate aptartos iniciatyvos yra dvejopo pobūdžio ir iš esmės skirtos užtikrinti veiksmingą apykaitinės migracijos funkcionavimą, nustatant tiek skatinamąsias, tiek ir drausmines priemones, skirtas valdyti migrantų srautus. Tai **administracinės** (užtikrinti, kad teisės aktų besilaikantiems migrantams iš trečiųjų šalių bus garantuotos daugkartinės galimybės atvykti į ES, pagreitinta priėmimo tvarka ir pan. priemonės) bei **materialinės** (studentams mokėti keletą metų stipendijas, grįžtančiams mokslininkams mokėti reintegracijos premijas, atidaryti taupomąsias sąskaitas nustatant mažesnius mokesčius, taikyti specialias būsto programas) priemonės.

Atlikta trumpa tarptautinių teisės aktų ir politikos analizė išryškina aiškios apykaitinės migracijos apibrėžimo ir konkretesnių

veiksmų stoką, be to, akivaizdu, kad šalia apykaitinės migracijos termino dokumentuose taikoma ir kita sąvoka – „laikinoji migracija“, kurios turinys nėra atskleistas. Siekiant geriau suvokti ir atskleisti apykaitinės migracijos turinį, tikslinga nustatyti ir aptarti atskiras šios migracijos rūšis.

Mokslinėje literatūroje apykaitinė migracija pagal laiko ir darbo jėgos kvalifikuotumo kriterijus skirstoma į šias grupes: laikinoji ir sezoninė migracija bei žemos, vidutinės ir kvalifikuotos darbo jėgos apykaitinė migracija.³⁵ F. Pastore pagal migracijos trukmę skiria tris migracijos rūšis (žiūrėti lentelę žemiau), iš kurių tik sezoninę ir laikinąją migraciją priskiria prie apykaitinės migracijos rūšių, tačiau abejonių kelia pirmos grupės – trumpalaikių vizitų nepriskyrimas prie apykaitinės migracijos, nors kaip pats autorius pažymi, jog daugėja įrodymų, kad ir trumpalaikė apytaka, ypač studentų, tyrėjų, artistų ir kitų kvalifikuotų ar labai kvalifikuotų darbuotojų, prisideda prie ekonominio ir kultūrinio abiejų valstybių vystymosi.³⁶

Migracijos rūšys ir terminai³⁷

Iki trijų mėnesių	Trumpalaikiai vizitai
Nuo 3 iki 9 mėnesių	Sezoninė migracija
Nuo 9 mėn. iki 5 metų	Laikinoji migracija
Daugiau kaip 5 metai	Ilgalaikė migracija

Esminis autoriaus argumentas, kad tokia išvada daroma remiantis Šengeno ir ES terminologija, tačiau iš tiesų ES pateiktas apibrėžimas jokių aiškesnių ribojimų laiko prasme nenustato, priešingai, pabrėžiamas judėjimas tarp priimančios ir kilmės valstybių, o tai būdinga trumpalaikiams vizitams. (Pavyzdžiui, Italijoje veikia trumpalaikių aukšto lygio mokslininkų apsikeitimo programa, pagal kurią Italijos tyrėjai gali išvykti iki 21 dienos į kitų valstybių tyrimo institucijas, atitinkamai kitų šalių aukšto lygio moks-

lininkai iki 10 dienų gali atvykti į Italijos mokslo institucijas, siekiant vystyti bendrus mokslinius projektus.³⁸⁾

Jeigu atskleidžiant apykaitinės migracijos turinį remtis visuotinai pripažintu migranto apibrėžimu, kad tai asmuo, kuris išvykęs iš savo gimtosios / pilietybės valstybės 12 mėnesių ar ilgiau,³⁹⁾ tuomet nei trumpalaikiai vizitai, nei išvykimas dirbti sezoninių darbų negalėtų būti priskirti prie apykaitinės migracijos.

Daugiau aiškumo šiuo klausimu suteikia jau aptartame ES 2007 metų komunikate nurodytos apykaitinės migracijos rūšys, kur atskaitos kriterijumi pasirinktas ne laiko, bet tikslo kriterijus, pagal kurį tiek trumpalaikiai vizitai (pvz., trečiųjų šalių mokslininkų, vykdančių mokslinį projektą, trečiųjų asmenų piliečių, dalyvaujančių tarpkultūriniuose mainuose, asmenų, teikiančių neatlygintinas paslaugas, dalyvaujančių mokymuose ir pan.), tiek sezoniniai darbai priskiriami prie trečiojoje šalyje gyvenančių asmenų apykaitinės migracijos pavyzdžių.

Todėl vadovaujantis šiandienine samprata, prie apykaitinės migracijos reikėtų priskirti ir trumpalaikius vizitus, jeigu jais siekiama bet kurio iš minėtų tikslų. Tačiau, kita vertus, trumpalaikiai vizitai šiandien dažni ir asmenų atostogų metu, vykstant į poilsines ir / ar pažintines keliones, tad kyla klausimas, ar tokio pobūdžio vizitus būtų galima priskirti prie apykaitinės migracijos. Mokslinėje literatūroje jokių svarstymų apie tai nebuvo, tačiau, atsižvelgiant į tokių vizitų paskirtį (pailsėti ar pažinti kraštą) ir pobūdį (paprastai tai vienkartiniai vizitai), tokio pobūdžio trumpalaikiai vizitai į apykaitinės migracijos apibrėžimą nepatenka.

Mažiausiai problemų kelia **sezoninės migracijos** apibrėžimas. Sezoninių darbuotojų JT konvencija⁴⁰⁾ apibrėžia kaip migrantą, kurio darbo pobūdis priklauso nuo sezono sąlygų ir gali būti dirbama tik dalį laiko per metus. Sezoninė migracija mokslinėje lite-

ratūroje suprantama kaip migracija darbo tikslais, labiausiai paplitusi tarp mažo ir didelio uždarbio valstybių. Įprastai sezoninė migracija asocijuojasi su darbais žemės ūkyje, tačiau nustatomos ir kitos sezoninio darbo sritys – turizmas ir sodininkystė bei statybos. Atitinkamai sezoninė migracija laikoma išvykimas į kitą šalį nuo 3 iki 9 mėnesių, o tai atitinka kalendorinę vieno sezono sampratą. Tačiau kartu dėl minimalaus termino kyla ir tam tikrų abejonių. Tarkime, studentas išvyksta 1–2 mėnesius padirbėti žemės ūkio darbų. Atsižvelgiant į trukmę išeitų, kad tai jau ne sezoninis darbas. Manytina, kad tokiais atvejais prioritetą teiktinas vizito tikslui, o terminas tėra orientacinis.

Laikinoji migracija literatūroje apibūdinama taikant iš esmės du kriterijus: migracijos tikslas – įsidarbinti laikinojo darbo leidimo pagrindu bei trukmė – kurią įvairūs autoriai⁴¹⁾ nurodo nevienodai (pradinė riba 3 mėn. arba 1 metai, maksimali riba – 3 arba 5 metai), tačiau iš esmės konkretus laikinojo darbo terminas priklauso nuo migranto kvalifikacijos – kuo ji didesnė, tuo ir terminas ilgesnis, pavyzdžiui, nekvalifikuotos darbo jėgos sutarties terminas paprastai yra trumpesnis nei 1 metai. Esminiai šios migracijos rūšies bruožai – suteikto darbo laikinumas, terminuotos darbo sutartys, kuriose nurodomas konkretus darbas, darbdavys bei geografinė vietovė, kurioje sutartyje aptartas darbas gali būti atliekamas. Paprastai šios kategorijos asmenims nėra suteikiama su darbu susijusių privilegijų (socialinių garantijų) ir nesuteikiama teisė į šeimos susijungimą. Prie pagrindinių laikinųjų migrantų kategorijų priskiriami aukštos kvalifikacijos profesionalai, sezoniniai darbuotojai žemės ūkyje, statybų ir turizmo sektoriuose bei praktkantai (stažuotojai).⁴²⁾ Tačiau kiti autoriai laikinosios migracijos nepriskiria prie apykaitinės migracijos rūšių ir jas laiko dviem skirtingomis migracijos rūšimis. Pavyzdžiui,

Migracijos politikos instituto mokslininkai pabrėžia, kad apykaitinė migracija skiriasi nuo laikinosios migracijos tuo, kad ji žymi besitęsiantį migranto ryšį tiek su kilmės, tiek su priimančia šalimi ir jai būdingi tiek grįžimai, tiek pasikartojantis ciklas, o laikinoji migracija nepasižymi dinamizmu ir nuolatinio išitraukimu į abiejų valstybių gyvenimą.⁴³ K. Newlandas ir A. Terrazas pabrėžia, kad „apykaitinė migracija neturi būti painiojama su tradicine laikinosios migracijos samprata, kuri nepasižymi pastovaus išitraukimo dinamizmu abiejose valstybėse“⁴⁴. Manytina, kad pastarieji autoriai, siekdami supriešinti laikinąją migraciją su apykaitine, norėjo pabrėžti tik apykaitinei migracijai būdingą cikliškumą, pasikartojantį asmenų judėjimą tarp valstybių, o tai nebūtinai būdinga laikinajai migracijai kaip reiškiniui, nes laikinoji migracija pripažįstama nuolatinės migracijos antonimu ir žymi asmens (migranto) išvykimą į kitą šalį, paprastai trunkantį ne ilgiau kaip 5 metus. Tačiau kartu laikinoji migracija tuomet, kai pasireiškia cikliškumas, yra viena iš apykaitinės migracijos atmainų. Visais atvejais apie apykaitinę migraciją galima kalbėti tik tuomet, kai asmuo nekart išvyksta ir grįžta, neprarasdamas ryšio nei su viena iš valstybių, ir tik toks asmenų judėjimas teikia visokeriopą naudą.

Taip laikinoji migracija nuo trumpalaikių vizitų skiriasi tiek pagal tikslus (pastaruoju atveju tik darbo; trumpalaikių vizitų atveju jie gerokai įvairesni), tiek pagal išvykimo trukmę. Tiek trumpalaikiams vizitams, tiek ir trumpalaikiai migracijai tam, kad jos būtų priskirtos prie apykaitinės migracijos atmainų, būtina nustatyti ciklišką (pasikartojantį) asmenų judėjimą tarp kilmės ir priimančios valstybių. Be to, iš analizės akivaizdu, kad laikinoji migracija apima ir sezoninę migraciją, kaip vieną iš trumpalaikės migracijos rūšių.

Dar sunkiau nustatyti ir apibrėžti apykaitinės migracijos rūšis pagal darbo jėgos

kvalifikaciją. Mokslinėje ir specialiojoje literatūroje kyla daugiausia problemų, mėginant apibrėžti kvalifikuotų migrantų kriterijus, nes jų nėra bendrų dėl to, kad įvairūs autoriai skirtingai aiškina žinių (gebėjimų) kategorijas, be to, jos gali būti apibrėžiamos taikant skirtingus kriterijus – pagal darbo pobūdį arba pagal darbuotojo kvalifikaciją (jo turimą specializaciją ar išsilavinimą), taip pat ir todėl, kad tai viena pagrindinių migrantų kategorijų, kuriai sėkmingai pritaikius apykaitinės migracijos teikiamą naudą būtų pasiekta maksimali nauda tiek priimančiai, tiek kilmės valstybei.

Vadovaujantis ES 2009 m. direktyva, **aukšta asmens kvalifikacija** apibrėžiama kaip aukšta profesinė kvalifikacija, kuri nustatoma taikant du alternatyvius kriterijus – asmuo turi aukštojo mokslo (trukusio ne trumpiau kaip 3 metus) baigimo dokumentą arba ne mažesnę nei 5 metų profesinę patirtį, lygiavertį aukštojo mokslo kvalifikacijai.⁴⁵ L. Labanauskas siūlo priskirti prie aukščiausio lygio specialistų tiek įvairių sričių profesionalus, tokius kaip sveikatos priežiūros darbuotojus, informacinių technologijų specialistus, aukštos kvalifikacijos inžinierius, vadybininkus ir statybos bei pramonės darbuotojus, tiek ir mokslininkų, tyrėjų kategorijas⁴⁶, o tai iš esmės atitiktų ES pateiktą apibrėžimą. J. Bagdanavičius, Z. Jodkonienė pažymi, kad kvalifikuoto specialisto samprata skiriasi, tačiau dažniausiai juo laikomas asmuo, turintis aukštąjį išsilavinimą arba turintis didelę patirtį konkrečioje veiklos srityje⁴⁷, t. y. pritaikomi ES direktyvoje nustatyti kriterijai. Tuo tarpu R. Daugėlienė pateikia siauresnį apibrėžimą, nes „žinių darbuotoją“ (angl. „knowledge worker“) įvardija kaip labai kvalifikuotą asmenį, gebantį žinias, sugebėjimus, protą ir idėjas paversti materialiu inovatyviu produktu ar paslauga⁴⁸, pabrėžiant inovatyvumą ir kūrybiškumą, ko nereikalauja kitos sampratos.

Su kvalifikuotos darbo jėgos apykaitine migracija tiesiogiai siejasi gana plačiai mokslinėje literatūroje nagrinėjamas terminas „**protų mobilumas**“ (sinonimas – „protų cirkuliacija“), kuris įvardijamas kaip tyrėjų judėjimas tarp šalių, siekiant keistis žiniomis, patirtimi ar įvairios trukmės laikotarpiais pagal sutartis įsidarbinant mokslo ir studijų institucijose arba žinioms, mokslui ar technologijoms imliose įmonėse.⁴⁹ Šis terminas iš esmės pakeičia anksčiau vyravusią „protų nutekėjimo“, „protų praradimo“ koncepciją. Kiti autoriai „protų mobilumą“ aiškina kaip kvalifikuotų asmenų, skleidžiančių žinias, judėjimą. Paprastai šios srities politika ir diskusijos būna susijusios su trijų grupių kvalifikuotais asmenimis: studentais, tyrėjais ir kvalifikuota darbo jėga.⁵⁰

Remiantis abiejų terminų (aukštos kvalifikacijos ir „protų mobilumo“) analize, galima daryti išvadą, kad „protų mobilumas“ gali būti vartojamas kaip kvalifikuotos darbo jėgos apykaitinės migracijos sinonimas, nes abu terminai įvardija asmenų gebėjimus, kuriuos atspindi išsilavinimas ir / arba patirtis.

Dar viena gana dažnai literatūroje vartojama sąvoka „**mokslo darbuotojas**“ apima labai įvairias funkcijas ir veiklą. Mokslo darbuotojai – tai ne tik universitetų dėstytojai ir dideliuose mokslinių tyrimų institutuose ilgalaikius fundamentaliuosius mokslinius tyrimus atliekantys mokslininkai, bet ir valstybinių laboratorijų mokslo darbuotojai, turintys aiškiai apibrėžtą misiją. Prie mokslo darbuotojų taip pat priskirtini įmonių darbuotojai, dirbantys su rinka susijusį plėtos darbą, ir aukštųjų technologijų sektoriuje veikiančių mokslo veiklos įstaigų darbuotojai, kurių darbas susijęs su technologijų perdavimu arba produktų ir technologijų inovacijomis⁵¹. Šis terminas, autorės nuomone, šiek tiek siauresnis, palyginti su prieš tai aptartais, daugiau pabrėžiantis mokslininkų (tiek teoretikų, tiek praktikų) veiklą ir sietinas su inovacijomis.

Atliktos analizės pagrindu prie aukščiausios kvalifikacijos darbuotojų priskirtini asmenys taikant tiek profesinį, tiek išsilavinimo cenzą. O mokslo (žinių) darbuotojai laikytini viena iš aukštos kvalifikacijos apykaitinės migracijos rūšių.

Aiškesnę apykaitinės migracijos paskirtį ir kartu turinį bei tolesnes gaires suteiks šios migracijos rūšies privalumų ir trūkumų analizė.

Apykaitinės migracijos privalumai ir trūkumai

Mokslinėje literatūroje skiriamos trys keturios kategorijos, kurioms apykaitinė migracija teikia naudą: kilmės šalis, priimančioji šalis, darbdavys, migrantas.

Kilmės šalies privalumais laikytini žmo­giškojo kapitalo judėjimo skatinimas, piniginių perlaidų srautai, skatinantys vystymąsi. *Piniginiai pervedimai, didindami šeimų pajamas, daro poveikį namų ūkių, vartojimo, investicijų ir taupymo įpročiams, mažina socialinę nelygybę ir skurdą, didina pragyvenimo lygį šalyje, skatina darbo užimtumą ir palengvina mokėjimų balanso sistemas, nors prisideda prie infliacijos.*⁵²

Pavyzdžiui, daugeliui Ramiojo vandenyno šalių perlaidos sudaro žymią dalį šalies bendrojo vidaus produkto. Kaip matyti iš žemiau pateiktos lentelės, Tongoje perlaidos sudarė daugiau nei 1/3 šalies vidaus produkto.⁵³

Pastebimos tendencijos, kad daugiau nei pusė grįžusių asmenų pradeda savo verslą, (pavyzdžiui, steigia mažas parduotuves, barus, turizmo centrus ir kt.). Asmenys gali būti suinteresuoti siekti aukštojo išsilavinimo, tikėdamiesi išvykti į pažangesnės ekonomikos valstybę, kur įgis patirties ir įgūdžių, o grįžę į savo kilmės šalį galėtų padidinti jos produktyvumą. Plačiai pripažįstama, kad migracija, optimizuota vystymuisi, suteikia tiek išsila-

Ramiojo vandenyno valstybių duomenys už 2006 m.

	Pagalba (sudaro % BVP)	Perlaidos (sudaro % BVP)	Eksportas (sudaro % BVP)
Fidžis	2,3	7,0	30,1
Kiribatis	31,5	12,0	6,9
Papua Naujoji Gvinėja	6,4	0,2	47,8
Samoa	10,4	14,2	5,2
Salamono salos	25,7	–	25,2
Tonga	16,3	39,2	11,6
Tuvalu	38,6	35,9	0,9
Vanuatu	11,7	3,3	42,4

vinusiems, tiek ir mažai kvalifikuotiems migrantams galimybių įgyti sugebėjimų, kurie svarbūs grįžus į kilmės šalį.⁵⁴ JT duomenimis, perlaidos dažniausiai naudojamos vartojimo reikmėms, tenkinant esminius poreikius, tačiau jie taip pat skatina investicijas, ypač į žmogiškąją kapitalą (išlaidos sveikatai ir išsilavinimui). Perlaidos taip pat gali būti taupomos ir investuojamos įsigyjant žemę, įrenginius, automobilius arba kaip pradinis verslo kapitalas.⁵⁵ Nustatyta, kad migrantai perima ir naujausias išsivysčiusių šalių technologijas, kurias vėliau sėkmingai diegia savo kilmės šalyje.⁵⁶

Priimančioji šalis sėkmingos apykaitinės migracijos atveju laimi spęsdama mažėjančias nelegalios migracijos problemas ir atitinkamų sektorių darbo jėgos trūkumus, kartu gaudama garantijų, kad praėjus nustatytam laikui migrantai išvyks. Iš tiesų neretai diskutuojama, kad emigrantai kelia grėsmę vietinei darbo rinkai, konkuruodami su vietiniais darbuotojais, kartu mažindami įsidarbinimo galimybes ir nulemdami mažėjančią atlyginimą. Tačiau empiriniai tyrimai tokių išvadų nepagrindžia.⁵⁷

Darbdavys, esant atitinkamiems susitarimams tarp kilmės ir paskirties valstybių, yra užtikrintas, kad darbuotojai pas jį atvyks iš žinomo ir patikimo šaltinio, atitinkamai

dėl to bus užtikrintas apmokytų ir turinčių patirtį asmenų srautas už palyginti nedidelį darbo užmokestį. Tačiau, kita vertus, laikinumas neskatina darbdavio papildomai investuoti į darbuotojo apmokymą, nes nėra garantijų, kad tas pats asmuo atvyks pakartotinai. Sąlyginai (atsižvelgiant į praleistą laiką ir gautas pajamas priimančioje valstybėje), autorės nuomone, prie apykaitinės migracijos priskirtina ir apskritai migracijos teikiama nauda, tokia kaip prekių ir paslaugų vartojimo išaugimas, kas drauge skatina priimančios valstybės ekonominę augimą. Emigrantai padidina mokesčių surinkimą, kuris yra didesnis, nei jie „kainuoja“ valstybei. Be to, atsižvelgiant į tai, kad tai paprastai darbingo amžiaus asmenys, sumažinama mokesčių našta mažo gimstamumo valstybėse.⁵⁹ Taip pat visais atvejais vyksta kultūriniai ir socialiniai mainai, be abejo, praturtinantys tiek kilmės, tiek priimančią valstybę.

Pats **migrantas** tarsi įgyja didesnių savi-realizacijos ir šeimos išlaikymo galimybių, tačiau mokslininkų nuomonė šiuo klausimu skirtinga. Vieni yra įsitikinę, kad svečiose šalyse įgyta patirtis ir uždirbti pinigai leidžia migrantams susirasti geresnį darbą, o kiti mano, kad apykaitiniai migrantai „įstringa“ nekvalifikuoto darbo sektoriuje, kaip, pavyz-

džiui, sezoniniai žemės ūkio darbai. Tai ypač gali pasireikšti tais atvejais, kai bus sukurta reguliuojama apykaitinės migracijos sistema, kurios tikslas, kad tie patys asmenys cikliškai grįžtų į tą patį darbą.

Esminė su apykaitine migracija susijusi problema yra ta, kad kol kas nustatyta gana mažai faktų, įrodančių kvalifikuotų migrantų sugrįžimą į kilmės šalį. Šių asmenų likimu priimančioje valstybėje taip pat dažniausiai suinteresuota pati šalis, todėl jiems paprastai sudaromos lengvesnės sąlygos įsikurti, gauti darbą, neatsižvelgiant į tai, kad iš pradžių asmuo atvyko tik mokytis, įsipareigodamas grįžti į gimtinę.⁵⁹ Autoriai teikia apibendrinančią išvadą, kad dauguma emigrantų yra aukštos kvalifikacijos, o grįžtantieji į kilmės šalį paprastai yra vieni iš mažiausiai kvalifikuotų emigrantų⁶⁰. Kaip esminiai pavojai kilmės šaliai galėtų būti įvardyti aukštos kvalifikacijos darbuotojų praradimas ir atitinkamai sumažėjusi esminių paslaugų (pavyzdžiui, sveikatos priežiūros, švietimo sektoriuose) kokybė bei prieinamumas, sumažėjęs valstybės augimas ir našumas tuo atveju, jeigu apykaitinė migracija peraugtų į nuolatinę.

Tačiau šiandieninė analizė neleidžia atsakyti į kai kuriuos klausimus ir kartu kelia tam tikrų abejonių dėl vien tik teigiamo apykaitinės migracijos poveikio. Atsižvelgiant į tai, jog apykaitinė migracija susijusi su asmenų iš kilmės šalies išvykimu gana trumpam laikui į kitas šalis ir vėlesniu grįžimu atgal, ar tai reiškia, kad jų atžvilgiu neberekės numatyti integracijos priemonių (pavyzdžiui, kalbinių įgūdžių, kultūrinių įgūdžių teikimo)?

Be to, jeigu šie įgūdžiai migrantams nebus teikiami, ar tai nepadarys jų pažeidžiamesnių ir socialiai neizoliuos, palyginti su vietiniais gyventojais?

Ar darbdaviai migrantai nediskriminuos migrantų, palyginti su vietine darbo jėga?

Kokios papildomos priemonės bus skirtos darbdaviams drausminti, kad šie nesamdytų

nelegalios darbo jėgos, bet pasinaudotų apykaitinės migracijos teikiamais privalumais?

Šias problemas bent iš dalies turėtų atskleisti tolesni moksliniai tyrimai, kurių metu būtų nagrinėjami šiandien praktikoje pasitaikantys apykaitinės migracijos pavyzdžiai, parodomi jų privalumai ir trūkumai, kartu numatomos jų sprendimo priemonės.

Išvados

Esminių dokumentų apykaitinės migracijos klausimu analizė leidžia daryti išvadą, kad ši migracija yra vienas iš prioritetų formuojant šiandieninės migracijos politiką tiek tarptautiniu, tiek ir nacionaliniu lygmeniu, be to, apykaitinė migracijos politika gali apimti įvairius su migracija susijusius aspektus.

Remiantis atlikta analize, apykaitinė migracija apibrėžtina kaip asmens nuolatinis (cikliškas) judėjimas tarp kilmės ir priimančios valstybės, išlaikant ryšį tiek su priimančia, tiek su kilmės šalimi. ES lygmeniu apykaitinė migracija suprantama kaip viena iš migracijos rūšių palaikant santykius su trečiosiomis šalimis. Ši migracija suteikia teisę imigrantams atvykti į ES dirbti ir lavinti įgūdžius su sąlyga, kad po nustatyto termino jie grįš į gimtąją šalį ir ten panaudos įgytus gebėjimus, be to, suteikia teisę į tęstinumą, jeigu yra laikomasi nustatytų sąlygų.

Pagal apykaitinės migracijos trukmę ir tikslą skiriamos šios apykaitinės migracijos rūšys: trumpalaikiai vizitai (trumpiau nei 3 mėn.); sezoninė migracija (3–9 mėn.) bei trumpalaikė migracija (9 mėn.–3 m).

Pagal migrantų išsilavinimą ir kvalifikaciją skiriamos šios apykaitinės migracijos rūšys: aukštos, vidutinės ir žemos kvalifikacijos migracija, iš kurių pati pirmoji teikia esminę naudą tiek priimančiai, tiek ir kilmės valstybei, jeigu išlaikomos visos apykaitinei migracijai sėkmingai vykti reikalingos sąlygos ir apibrėžiama taikant arba išsilavinimo

(aukštasis ar jam prilygintas), arba profesinės patirties (paprastai ne trumpiau kaip 5 metų) kriterijų. Sąvokos „protų mobilumas“, „protų cirkuliacija“ laikytinos aukštos kvalifikacijos apykaitinės migracijos asmenų sinonimu.

Taigi apykaitinei migracijai būdingi laiko ribojimai (laikinoji ar sezoninė migracija) bei skirtingi darbo migrantų lygiai: žemo, vidutinės ir aukštos kvalifikacijos darbuotojai.

Nors visuotinai pripažįstama, kad tarptautiniu lygiu tiek migracijos srautai, tiek perlaidos nuolat auga, statistiniai duomenys, susiję tiek su migrantų srautais, tiek su jų teikiama nauda ar daroma žala, tėra fragmentiški ir nepatikimi. Dar mažiau yra duomenų dėl konkrečių migrantų srautų ar jų išsilavinimo, be to, migracijai būdingas didelis latentiskumas.

Šiandien vienu ar kitu valstybių tarpusavio susitarimai ir toliau yra esminė apykaitinės migracijos skatinimo priemonė. Tačiau drauge lieka neatsakyta nemažai su šia migracijos atmaina susijusių klausimų, o kai kurie esami faktai kontroversiški ir reikalauja tolesnių tyrimų.

Nuorodos

1. Ekonominio bendradarbiavimo ir vystymosi organizacija; plačiau žiūrėti www.oecd.org
2. INTERNATIONAL MIGRATION OUTLOOK: SOPEMI – 2008 EDITION. OECD 2008, p. 22, http://www.oecd.org/document/62/0,3343,en_21571361_34374092_34420734_1_1_1_1,00.html
3. Richard H. Adams, Jr. International Migration, Remittances, and the Brain Drain. A Study of 24 Labor-Exporting Countries. Policy Research Paper, 2003, p. 18–19, http://www-wds.worldbank.org/servlet/WDS-ContentServer/WDSP/IB/2003/07/08/000094946_03062104301450/Rendered/PDF/multiopage.pdf
4. Komisijos komunikatas Tarybai, Europos Parlamentui, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir regionų komitetui „Dėl apykaitinės migracijos ir Europos Sąjungos bei trečiųjų šalių judumo partnerystė“. Briuselis, 16.5.2007 COM (2007) 248 galutinis, p. 12.
5. Liutauras Labanauskas. „Protų nutekėjimo“ problema Lietuvoje: medikų emigracija, *Filosofija. Sociologija*, 2006, Nr. 2, (p. 29) p. 28.
6. LR švietimo ir mokslo ministro įsakymas „Dėl protų susigrąžinimo ir pritraukimo programos patvirtinimo (Nr. ISAK-3207)“, *Valstybės žinios*, 2008, Nr. 138-5459, 7 punktas.
7. Protų nutekėjimo samprata vienareikšmiai nėra apibrėžta, nes šiek tiek skiriasi įvairių mokslininkų nuomonės ir pozicijos dėl išvykimo trukmės bei proto sampratos. Vieni mokslininkai prie jų priskiria tik aukščiausio lygio specialistus (tai apibrėždami per išsilavinimo rodiklį – aukštasis universitetinis išsilavinimas) kiti – pagal užimamus darbus, be to, ir studijuojančius asmenis. Tačiau bendrai sutariama, kad nutekėjimu laikomas išsilavinusių, įvairių sričių profesionalų, aukščiausio lygio specialistų išvykimas iš vienos šalies ekonomikos sektoriaus į kitą šalį dėl didesnio atlyginimo ar geresnių gyvenimo sąlygų. Plačiau žiūrėti: Liutauras Labanauskas. „Protų nutekėjimo“ problema Lietuvoje: medikų emigracija, *Filosofija. Sociologija*. 2006, Nr. 2, (p. 29) p. 27–34; Mountford A., Can a brain drain be good for growth in the source economy? *Journal of Development Economics*, Vol. 53 (1997), p. 283–303; Daugėliene R., Marcinkevičienė R., Brain Circulation: Theoretical Considerations. *Engineering Economic* (3), 2009, p. 49–57 ir kt.
8. Švietimo ir mokslo ministerijos požiūris į „protų nutekėjimą“. Altajaus tinklaraštis. Švietimas, mokslas, geografija, mokykla. 2009 09 06, <http://www.altajus.net/viet-i>

- mo-ir-mokslo-ministerijos-pozioris-i-protu-nutekejima/
9. Žiūrėti 7 nuorodą, 12 punktą.
 10. Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo Europos reikalų komiteto parengto parlamentinio pranešimo „Europos Sąjungos Baltijos jūros regiono strategija ir strategijos įgyvendinimo veiksmų planas: Lietuvos požiūris“, 2010 m. sausio 20 d. Nr. XI-665, *Valstybės žinios*, 2010, Nr. 12–561.
 11. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. vasario 17 d. nutarimas Nr. 23 „Dėl Lietuvos inovacijų 2010–2020 metų strategijos“, *Valstybės žinios*, 2010, Nr. 23-1075.
 12. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. lapkričio 11 d. nutarimas Nr. 1494 „Dėl Lietuvos Respublikos 2009–2013 metų eksporto plėtros strategijos ir jos įgyvendinimo priemonių plano patvirtinimo“, *Valstybės žinios*, 2009, Nr. 137-6012.
 13. Lietuvos Respublikos Seimo 2008 m. gruodžio 9 d. nutarimas Nr. XI-52 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos“, *Valstybės žinios*, 2008, Nr. 146-5870.
 14. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. lapkričio 14 d. nutarimas Nr. 1424 „Dėl nacionalinės mokslo programos „Socialiniai iššūkiai nacionaliniam saugumui“ patvirtinimo“, *Valstybės žinios*, 2009, Nr. 134-5843.
 15. Liutauras Labanauskas. „Protų nutekėjimo“ problema Lietuvoje: medikų emigracija. *Filosofija. Sociologija*, 2006, Nr. 2, (p. 29) p. 27–34.
 16. World Migration Report 2008: Managing Labour Mobility in the Evolving Global Economy, 2008, p. 525, http://www.oecd.org/document/3/0,3343,en_2649_33931_41241219_1_1_1,00.html
 17. Steven Vertovec. Circular migration: the way forward in global policy. International Migration Institute, Working papers, 2007, paper 4, p. 2.
 18. COM (2007) 248 galutinis, p. 8.
 19. Žiūrėti 18 nuorodą, p. 5.
 20. Daugėlienė R., Marcinkevičienė R., Brain Circulation: Theoretical Considerations. *Engineering Economics* (3), 2009, p. 50.
 21. Žiūrėti 17 nuorodą, p. 527.
 22. Newland K., Agunias D. R., Terrazas A., Learning by Doing: Experiences of Circular Migration. 2008, Migration Policy Institute, p. 2.
 23. Ten pat, p. 16.
 24. Ten pat, p. 9.
 25. Migration in an interconnected world: New directions for action. Report of the Global Commission Migration (GCIM), 2005, p. 31 (punktas 42). <http://www.gcim.org>
 26. Ten pat, p. 80, 11 rekomendacija.
 27. Summary Report. Global Forum on Migration and Development (GFMD), First Meeting, Brussels, July 9–11, 2007, p. 8), <http://www.gfmd-fmmd.org>
 28. Komisijos komunikatas Tarybai, Europos Parlamentui, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „Migracija ir vystymasis: keletas konkrečių orientyrų“. Briuselis, 01 09 2005, KOM (2005) 390 galutinis, p. 6–7.
 29. Komisijos komunikatas „Teisėtos migracijos politikos planas“. Briuselis, 21 12 2005, KOM(2005) 669 galutinis, p. 10, 13.
 30. Council of the European Union. Presidency conclusions. Brussels, 12 February, 2007, 16879/1/06/REV 1, p. 9.
 31. Komisijos komunikatas Tarybai, Europos Parlamentui, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „Dėl apykaitinės migracijos ir Europos Sąjungos bei trečiųjų šalių judumo partnerystės“. Briuselis, 16 05 2007, COM (2007), 248 galutinis, p. 8–10.
 32. Ten pat, p. 9.
 33. Ten pat, p. 9.
 34. Ten pat, p. 11.
 35. Circular Migration- a new form of temporary labour migration? 30 October, 2009. http://www.radio1812.net/en/book/2009/10/circular_migration

36. Pastore F. Circular Migration. Background note for the Meeting of Experts on Legal Migration (Rabat, 3–4 March 2008). Centro Studi di Politica Internazionale CeSPI, Rome, Italy, p. 4, www.dialoguerafricanmd.net/documents/Circular_migration_dr_Ferrucio_Pastore.pdf
37. Ten pat, p. 4.
38. Žinomas CNR pavadinimu. Žiūrėti plačiau: http://www.cnr.it/sitocnr/IICNR/Attivita/Attivitainternazionali/Mobilita_file/Shorttermmobility_09eng.html
39. Sasse G. Migration and Politics of Time: What is Temporary Migration? What are its implications? John Fell OUP Research Fund: Jan 09 - Dec 10, 2009, http://www.areastudies.ox.ac.uk/research/research_programmes_and_projects/folder_for_research_programmes_and_projects/migration_and_politics_of_time_what_is_temporary_migration_what_are_its_implications_john_fell_oup_research_fund_jan_09_-_dec_1
40. International Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of Their Families, Adopted by General Assembly resolution 45/158 of 18 December 1990, 2 straipsnis, <http://www.un.org/documents/ga/res/45/a45r158.htm>
41. Ruhs M. The potential of temporary migration programmes in future international migration policy. A paper prepared for the Policy Analysis and Research Programme of the Global Commission on International Migration. 2005, Global Commission on International Migration (GCIM), p. 2, 4, <http://www.gcim.org/attachements/TP3.pdf>; Liutauras Labanuskas. „Protų nutekėjimo“ problema Lietuvoje: medikų emigracija, *Filosofija. Sociologija*, 2006, Nr. 2, (p. 29) p. 27.
42. World Economic and Social Survey. International Migration. United Nations, New York, 2004, p. 127.
43. Newland K., Agunias D. R., Terrazas A. Learning by Doing: Experiences of Circular Migration, 2008, Migration Policy Institute, p. 2.
44. Žiūrėti 36 nuorodą, p. 2.
45. 2009 m. gegužės 25 d. Europos Tarybos direktyva 2009/50/EB „Dėl trečiųjų šalių piliečių atvykimo ir apsigyvenimo sąlygų siekiant dirbti aukštos kvalifikacijos darbu“. 2 straipsnis. *Oficialus leidinys*, L155, 2009 06 18.
46. Žiūrėti 16 nuorodą, p. 27.
47. Bagdonavičius J., Jodkonienė Z. Brain Drain from Lithuania: the Attitude of Civil Servants. *Engineering Economics*, 2008, No. 2 (57), p. 56.
48. Daugėlienė R. The position of knowledge workers in knowledge based economy: migration aspect. *European Integration Studies* (1), 2007, p. 110.
49. LR šveitimo ir mokslo ministro įsakymas Nr. ISAK-3207 „Dėl protų susigrąžinimo ir pritraukimo programos patvirtinimo“, *Valstybės žinios*, 2008, Nr. 138-5459.
50. Policy Paper Brain mobility. European Students Unijon (ESU), 2004 11 09, <http://www.esib.org/index.php/documents/policy-papers/302-pp-bm>
51. Komisijos komunikatas Tarybai ir Europos Parlamentui, „Geresnės karjeros ir judumo galimybės. Mokslo darbuotojams skirta Europos partnerystė“ {SEC(2008)1911} {SEC(2008)1912} /* KOM/2008/0317 galutinis. EUR-Lex - 52008DC0317 - LT
52. Kačinskis K. Migrantų piniginių pervedimų tendencijos ir reikšmė ekonomikai, *Oikos*, Lietuvių migracijos ir diasporos studijos, 2009, Nr. 2 (8), p. 48.
53. Nic Maclellan. Workers for all seasons? Issues from New Zealand's Recognised Seasonal Employer (RSE) PROGRAM. Institute for Social Research, Australia, 2008, p. 15, <http://www.sisr.net/cag/projects/pacific.htm>
54. Frederic D. and Rapoport H. Skilled Migration: the Perspective of Developing Countries. World Bank Policy Research Working Papers, No. 3382, Washington, DC, The World Bank 2004, p. 17.

55. World Economic and Social Survey. International Migration. United Nations, New York, 2004, p. xi.
56. Agunias D. R. From a zero-sum to a win-win scenario? Literature Review on Circular Migration. Migration Policy Institute (MPI), 2006, p.10, www.migrationinformation.org
57. World Economic and Social Survey. International Migration. United Nations, New York, 2004, p. xiii.
58. Ten pat, p. xiii.
59. Žiūrėti 55 nuorodą, p. 20–21.
60. Ten pat.

Edita GRUODYTĖ

CIRCULAR MIGRATION: DEFINITION AND CONTENT PROBLEMS IN TODAY'S GLOBALIZATION CONTEXT

It is universally recognized that the migration phenomenon is a controversial matter and that many countries (especially developing ones) are suffering from large outflows of specific categories of migrants, usually with medium to high skills. This may cause serious problems and is related to the phenomenon of “brain drain,” causing a negative impact on development in the countries of origin. At the same time both internationally (at the UN level) and regionally (at the EU level) there are on-going discussions that “circular migration” could be the “medication” for this illness.

The author aims to provide a definition of circular migration; to discuss its types, its advantages and disadvantages; and to explore whether this phenomenon is really

able to solve the problems associated with “brain drain.”

This aim is achieved by using theoretical analysis of international and national legal acts, the scholarly literature, historic, comparative, systemic and other scientific methods.

The author concludes that circular migration is one of the priorities in the formation of contemporary migration policy both on the international and the national level. But scientific analysis reveals that there are many controversial issues and unanswered questions regarding the phenomenon of circular migration and that further scientific research is needed to ascertain the advantages of circular migration and to propose mechanisms for regulating it most effectively.